

LANA HUDEČEK, *Izricanje posvojnosti u hrvatskome jeziku do polovice 19. stoljeća*. Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, Zagreb 2006., 271 str.

Knjiga je podijeljena na 11 poglavlja. U *Uvodu* autorica precizira temu i ciljeve svoje knjige, objašnjava odabir gornje vremenske granice i definira korpus tekstova koje je izabrala za istraživanje. Posebno se ističe da se istražuje posvojnost u razdoblju do polovice 19. stoljeća pri čemu je poseban naglasak na opisu izricanja te kategorije u vrijeme uspostave standarda. Kao ciljeve svojega rada postavila je opis izricanja posvojnoga odnosa besprijedložnim genitivom i genitivom s prijedlogom *od*, izricanja pripadanja 3. licu s pomoću genitiva ličnih zamjenica, uporabe zamjenice *svoj* umjesto posvojnih zamjenica za 3. lice, izricanja pripadanja subjektu te uporabe odnosnih zamjenica *koji* i *čiji*. U korpusu su zastupljeni tekstovi iz svih razdoblja i na svim hrvatskim književnim

jezicima: hrvatskostaroslavenskom (hrvatskom crkvenoslavenskom) književnom jeziku, hrvatskom čakavskom književnom jeziku, hrvatskom štokavskom književnom jeziku, hrvatskom kajkavskom književnom jeziku te na hibridnome književnom jeziku hrvatskih protestanata.

U poglavlju *Osnovni pojmovi* najprije se obrazlaže naziv hrvatski književni jezik koji autorica određuje kao »jezik hrvatske pismenosti, tj. jezik knjige u najširem smislu«,¹ a zatim se govori o gramatičkom prevođenju kao zajedničkom obilježju svih hrvatskih književnih jezika. Nakon toga određuje se pojam posvojnosti i navode osnovni načini njezina izricanja u hrvatskom jeziku, opisuju se odnosi koji su uključeni u posvojnost te odnos posvojnosti sa semantičkim poljima lokativnosti i egzistencijalnosti. »Posvojnost je univerzalna, nadjezična pojmovna kategorija koja se u različitim jezicima izriče različitim sredstvima. Jedna je od temeljnih pojmovnih kategorija, tj. općih pojmova koji uobličuju ljudsko iskustvo i u kojima se odražavaju osnovni zakoni mišljenja.«² U jezikoslovlju se pak tim nazivom označuje semantička kategorija koja se ostvaruje na sintaktičkoj razini, a izriče se sredstvima različitih razina. U hrvatskome jeziku to su: 1. leksičko-gramatička razina (posvojne zamjenice, glagoli *imati* i *biti*, pridjevi *tuđ*, *vlastit*, *bogat* te šire i glagoli *dati*, *uzeti* i sl.), 2. tvorbena razina (sufiksi i prefiksi, npr. sufixi posvojnih pridjeva: *-ov*, *-ev*, *-in* i prefiks *bez-* koji označuje nijekanje pripadanja), 3. morfološka razina (genitiv s prijedlozima *u*, *kod*, *od* i *bez*, dativ, lokativ, instrumental i akuzativ), 4. sintaktička razina (kombinacije padežnih oblika, prijedložni izrazi, različite posvojne skupine i rečenice, atributna i predikatna posvojnost itd.)

U poglavlju *Posvojni genitiv* riječ je o besprijedložnom genitivu i genitivu s prijedlogom *od* kao sredstvima za izricanje posvojnosti te o uporabi genitiva ličnih zamjenica 3. lica umjesto posvojnih zamjenica. Raščlamba korpusa pojedinih hrvatskih književnih idioma pokazuje da se u njima posvojnost mnogo češće izricala genitivom (i besprijedložnim i genitivom s prijedlogom *od*) nego u suvremenome hrvatskom jeziku, a da se prije razvoja posvojnih zamjenica za 3. lice pripadanje trećemu licu izricalo ili genitivom ili dativom ličnih zamjenica, pri čemu je genitiv bio češće i neobilježeno sredstvo, a dativ je bio stilski obilježen. Autorica ističe

---

¹ Usp. str. 4.

² Usp. str. 10.

da uporaba genitiva s prijedlogom *od* za izricanje (neotuđive) posvojnosti najčešće slijedi talijanski model.

Tema je poglavlja *Uporaba zamjenice svoj* odnos te zamjenice i posvojnih zamjenica. Autorica u uporabi zamjenice *svoj* umjesto posvojnih zamjenica 3. lica utvrđuje neupitan latinski i talijanski utjecaj, a ta je sintaktička prevedenica s vremenom dobila dodatnu funkciju i značenje i počela služiti za izricanje većega stupnja pripadanja ili za izricanje emocionalnoga odnosa posjedovatelja prema posjedovanomu. Kada je riječ o izricanju pripadanja rečeničnomu subjektu, utvrdila je da se za subjekt 3. lica obično rabi zamjenica *svoj*, a uporaba je posvojnih zamjenica vrlo rijetka. Nasuprot tomu, za izricanje pripadanja 1. i 2. licu u cijelom se promatranom razdoblju mnogo češće rabe posvojne zamjenice.

U poglavlju *Posvojni relativni kojega/kojemu i čiji* Lana Hudeček odgovara na pitanje zašto se posvojnost češće izriče odnosnom zamjenicom *koji* nego zamjenicom *čiji*. Objašnjava to stranim (latinskim i staroslavenskim) utjecajem i činjenicom da je u korpusu i inače genitiv češće i običnije sredstvo izricanja posvojnosti od posvojnih zamjenica. Korpus pokazuje da se uporaba tih zamjenica specijalizira. Zamjenicom *koji* obično se izriče pripadanje određenomu posjedovatelju, a zamjenicom *čiji* pripadanje neodređenomu posjedovatelju.

U poglavlju *Ostala sredstva za izricanje posvojnih odnosa* opisuje se uporaba genitiva s prijedlozima *u* (*u junaka srce, u nekijeh su praščja rila*), *kod* (*milost kod cara, kod nje ljubav*), posvojni dativ (*na kraljevstvo mi, vino razveseli srce čovjeku, ja sin caru Ahmatu*), lokativ s prijedlozima *u* (*ne ima duše u čoviku*), *na* (*na njima su oči*) i *pri* (*Našla si milost pri Bogu*), genitiv svojstva (*človik velika tela*), instrumental svojstva (*čizmice s podvezmi*), genitiv s prijedlogom *bez* koji označuje da posjedovatelj nema potencijalno posjedovano, tj. da odnos između posjedovatelja i potencijalnoga posjedovanoga nije uspostavljen (*starac bez srama, iz jame bez dna*) i konstrukcije s glagolima *imati* (*ovi kralj imade četiri sina*) i *biti* (*bihu jedne matere ..., očiju je plavih*).

U *Zaključku* se sažimaju rezultati istraživanja iz prethodnih poglavlja u tri cjeline: 1. *Sustav nekongruentnih atributa*, 2. *Odnos posvojnih zamjenica i povratno-posvojne zamjenice* i 3. *Sudbina književnojezičnih posvojnih sredstava u standardnome jeziku*.

Osmo poglavlje *Građa i izvori* sadrži popis izvora koji čine autoričin korpus prema skupinama. U njemu saznajemo da je u svojim istraživanjima rabila postojeće konkordancije starih tekstova, tekstove pisane glagoljicom, latinicom i hrvatskom ćirilicom na svim hrvatskim književnim idiomima, te rječnike i gramatike do Babukićeve *Ilirske slovnice* (1854.). Deveto poglavlje objašnjava kratice koje se pojavljuju u knjizi, deseto sadrži kazalo imena, a jedanaesto opširan popis literature.

Knjiga Lane Hudeček vrijedan je prinos proučavanju povijesti hrvatskoga jezika jer se u njoj opisuje izricanje kategorije posvojnosti u predstandardnom razdoblju hrvatskoga jezika od početka pismenosti do polovice 19. st. Osobito treba istaknuti da su opisana sredstva za izražavanje posvojnosti u svim hrvatskim književnim jezicima: hrvatskostaroslavenskom (hrvatskome crkvenoslavenskom) književnom jeziku, čakavskom književnom jeziku, štokavskom književnom jeziku, kajkavskom književnom jeziku i u tzv. hibridnom jezičnom tipu (jeziku hrvatskih protestanata) te stanje u rječnicima i gramatikama iz toga razdoblja. Velika je vrijednost knjige i u tome što je autorica, primjenjujući najnovije spoznaje o posvojnosti u slavenskim jezicima, usporedila uporabu sredstava za izricanje posvojnosti u prošlosti sa stanjem u suvremenome hrvatskom standardnom jeziku. Vrijednost knjizi povećavaju i mnoga važna nova i izvorna zapažanja i zaključci koje je autorica izvela proučavajući stanje u korpusu. Ovdje ću spomenuti samo neke. U poglavlju o posvojnem genitivu utvrdila je bitnu razliku između jezika slavonskih pisaca i bosanskih franjevaca. U slavonskih pisaca posvojnost se najčešće izriče besprijedložnim genitivom, a kod bosanskih je franjevaca takav način izricanja iznimno rijedak i umjesto njega rabi se najčešće posvojni pridjev. Akademijin rječnik najraniju uporabu zamjenice *njihov* bilježi u prvoj polovici 17. st., a autorica u svojem korpusu nalazi potvrdu s kraja 15. st. čime je za stoljeće i pol pomaknula pojavu te zamjenice u odnosu na ono što se dosad u literaturi tvrdilo. U poglavlju o posvojnim relativima *koji* i *čiji* pokazala je da pravilo kojim se odnosna zamjenica *čiji* povezuje s pripadanjem posjedovatelju muškoga roda nema temelja ni uporišta u tradiciji i da je u njezinu korpusu zamjenica *kojega* najčešće potvrđena upravo uz posjedovatelja muškoga roda.

Iz svega što je rečeno jasno je vidljivo da je knjiga Lane Hudeček vrlo vrijedno znanstveno djelo koje zbog svoje znanstvene kvalitete i rezultata

zaslužuje čitateljevu pozornost. Pisana je logično, jasno i razgovijetno. Riječ je o vrijednu prilogu našoj kroatistici u cjelini, a osobito našoj povijesnoj kroatistici. To je, bez ikakve sumnje, najbolja i najpotpunija monografija o povijesnom vidu izricanja posvojnosti u hrvatskome jeziku.

MILAN MIHALJEVIĆ

NEZNÁMÁ EVANGELIA. NOVOZÁKONNÍ APOKRYFY I, uspořádali Jan A. DUS, Petr POKORNÝ, Centrum biblických studií Akademie věd České republiky a Univerzity Karlovy v Praze, Vyšehrad-Praha 2006., 461 str; PŘÍBĚHY APOŠTOLŮ. NOVOZÁKONNÍ APOKRYFY II, uspořádal Jan A. DUS, Centrum biblických studií Akademie věd České republiky a Univerzity Karlovy v Praze, Vyšehrad-Praha 2003., 564 str; PROROCTVÍ A APOKALYPSY. NOVOZÁKONNÍ APOKRYFY III, uspořádal Jan A. DUS, Centrum biblických studií Akademie věd České republiky a Univerzity Karlovy v Praze, Vyšehrad-Praha 2007., 563 str.

Centar za biblijske studije osnovan 1999. godine u Pragu pri Češkoj akademiji znanosti i Karlovu univerzitetu pokrenuo je bibliotečni niz *Knihovna rané křesťanské literatury*. U ovoj su biblioteci pod zajedničkim naslovom *Novozákonní apokryfy* objavljene tri knjige komentiranih prijevoda apokrifa na češki jezik. Prva knjiga sadrži u prijevodu apokrifna evanđelja, druga prijevode apokrifnih djela apostolskih i poslanica, a treća knjiga apokrifne apokalipse. Svaki apokrif detaljno je opisan s arheografskim podacima o mjestu njegova pronalaska, povijesti teksta i istraživanja i s iscrpno navedenom bibliografijom dosadašnjih izdanja, faksimila, prijevoda i stručne literature, a zatim je preveden na češki jezik s komentarom.

Prvu knjigu apokrifnih evanđelja *Neznámá evangelia* priredili su Jan A. Dus i Petr Pokorný. Uz njih su sudjelovali i drugi autori, Jaroslav Brož, Růžena Dostálová, Matyáš Havrda, Lucie Kopecká, Zdeněk Kratochvíl, Petr Peňáz, Dagmar Peňázová, Zuzana Vlčková u izradi komentara i prevođenju apokrifa s originalnih jezika, i to grčkoga, latinskoga, koptskoga i sirijskoga na češki jezik. Prvo izdanje ove knjige objavljeno je 2001. godine, a ovdje se prvi put objavljuje prijevod novootkrivenoga *Evanđelja Spasiteljeva*,